

Buchtová, Renáta

Karel Kryl - dětství, exil a období po roce 1989 : Těžkoslovensko nebo Země Lhostejnost?

Slavica litteraria. 2024, vol. 27, iss. 1, pp. 151-162

ISSN 1212-1509 (print); ISSN 2336-4491 (online)

Stable URL (DOI): <https://doi.org/10.5817/SL2024-1-9>

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/digilib.80790>

License: [CC BY-SA 4.0 International](https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/)

Access Date: 23. 12. 2024

Version: 20241220

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

Karel Kryl – dětství, exil a období po roce 1989. *Těžkoslovensko nebo Země Lhostejnost?*

Renata Buchtová (Brno)

Abstrakt:

V roce 2024 uplynulo 80 let od narození a 30 let od smrti Karla Kryla, českého písničkáře, básníka a grafika. Článek poukazuje na to, v jakém rodinném prostředí budoucí bard vyrůstal, k jakým duchovním tradicím se hlásil a jaké morální hodnoty prosazoval. Kryla a jeho blízké postihl stejný osud jako mnohé představitele inteligence a uměleckých kruhů, kteří se v období pražského jara a následné okupace Československa společensky angažovali. Písničkář byl přes mnohé ústrky odpůrcem komunistického režimu a pro část společnosti symbolem vzdoru proti okupaci. Po návratu z exilu mu vadilo nedůsledné vyrovnávání se s minulostí a morální rozpory postkomunistické společnosti. Článek chce prolomit po roce 1989 přetrvávající stereotyp Kryla – zahořklého a věčně nespokojeného kverulanta. Jeho obecně lidské texty dodnes zůstávají v platnosti a myšlenky v nich obsažené prozrazují pevnost Krylova charakteru.

Klíčová slova:

Karel Kryl; písničkář, básník; Československo; pražské jaro; exil; Rádio Svobodná Evropa; Anastáz Opasek; sametová revoluce; postkomunistická společnost

Karel Kryl—Childhood, Exile and the Period after 1989. *Těžkoslovensko or Země Lhostejnost?*

Abstract:

The year 2024 marks the 80th anniversary of the birth and 30th anniversary of the death of Karel Kryl, Czech singer-songwriter, poet and graphic artist. The article highlights the family environment in which the future bard grew up, the spiritual traditions he espoused and the moral values he upheld. Kryl and his relatives suffered the same fate as many representatives of the intellectuals and artistic circles who were socially

engaged during the Prague Spring and the subsequent occupation of Czechoslovakia. The singer-songwriter was an opponent of the communist regime despite many oppressions and a symbol of defiance against the occupation for a part of society. After his return from exile, he was bothered by the inconsistent coping with the past and the moral contradictions of post-communist society. The article wants to break the stereotype of Kryl, which persisted after 1989, as a bitter and eternally dissatisfied querulant. His generally human lyrics remain valid to this day, and the ideas contained in them reveal the strength of Kryl's character.

Key words:

Karel Kryl; singer-songwriter, poet; Czechoslovakia; Prague Spring; exile; Radio Free Europe; Anastáz Opasek; Velvet Revolution; post-communist society

V roce 2024 uplynulo 80 let od narození a 30 let od smrti Karla Kryla, jenž zemřel předčasně v březnu 1994 v Bavorsku, pár týdnů před svými padesátinami. Budoucí písničkář, básník a grafik se narodil 12. dubna 1944 roku v Kroměříži jako syn tiskaře Karla Kryla staršího. Jeho tiskárna navázala na rodinnou tradici, neboť v roce 1909 založil Karel Kryl nejstarší spolu s Ferdinandem Scottim novojičínskou tiskárnu Kryl & Scotti, proslulou svými bibliofilskými edicemi. Tatínek a dědeček písničkáře pomohli na svět (od roku 1936 už pod hlavičkou své vlastní firmy v Novém Jičíně) krásně vypraveným dílům Jakuba Demla, Josefa Čapka, Jana Zahradníčka či tiskům Josefa Floriana. Po záboru Sudet v roce 1938 našli Krylovi útočiště v Kroměříži, kde ve svém řemesle pokračovali. Vojtěch Klímt věnoval historii této regionální firmy, založené vášnivými milovníky beletrie, obsáhlou monografii,¹ v níž detailně zmapoval tiskařskou činnost dědečka a otce budoucího písničkáře a básníka. Poukázal také na to, že Karel Kryl vyrůstal v duchovním prostředí této tiskárny; knihy zde tištěných autorů nejenom utvářely jeho poetiku a obraznost, ale také se už od dětství rodil jeho vztah k bibliofilii a jejich výtvarné výzdobě. Podle historika Michala Stehlíka si v sobě „nesl tradici tiskařského rodu, velmi citlivě vnímal nejen rodinné vzpomínky na válku, ale především společenskou změnu let padesátých“.²

Rodina Krylovy matky Marie (rozené Šebestové) pocházela ze slezského Frýdku. Marie Šebestová uplatňovala ještě za svobodna svůj pěkný hlas v ochotnických divadelních představeních³, a tak později její děti doma slýchávaly nejenom moravské a slezské, ale i polské lidové písničky. Kryl po letech vzpomínal na výlety k babičce

1 KLÍMT, Vojtěch: *Poddat se nemíním. Příběh knihtiskařů Krylových*. Praha: Galén, 2019.

2 DENČEVOVÁ, Ivana, STEHLÍK, Michal a kol.: *Fenomén Karel Kryl*. Praha: Radioservis, 2014, s. 65.

3 KLÍMT, Vojtěch: *Akorát že mi zabili tátu. Příběh Karla Kryla*. Praha: Galén, 2021, s. 14.

do hor, kdy je maminka učila zpívat tesknou píseň *Góralu, czy ci nie żal?*⁴ Spisovatel Michal Bałucki napsal její text poté, když byl v roce 1863 uvězněn za povstaleckou činnost v krakovském vězení sv. Michala spolu s horalem, jemuž se stýskalo po rodné hroudě.

Další zajímavostí je fakt, že nejenom v řadě pověstí a písní z moravskoslezského pomezí, ale i v regionální literatuře se často objevovala postava beskydského zbojníka Ondráše, syna janovického fojta Šebesty. Za opakované (a chybné) spojování jména starého selského rodu Šebestů s Ondrášovými zbojnickými činy vděčíme především oblíbené knížce Dr. Františka Slámy *Pán Lysé hory. Národní pověst' o Ondrášovi i Jurášovi* (1891). Autor navázal na mnohokrát opakovanou informaci, že v době Ondrova narození seděl na janovickém fojtství rod Šebestů (ovšem ve farní matrice i v gruntovní knize najdeme jméno Fuciman).⁵ Vojtěch Klímt, jenž prostudoval v archivech a knihovnách stovky dokumentů, dopisů a jiných archiválií, píše v Krylově biografii, že Marie Šebestová pocházela podle rodinné tradice „ze zbojnického rodu Janíků“, ale není vyloučeno, že se malému Karlovi její příjmení spojovalo i s pověstmi o hrdém a vzdorovitém zbojníkovi. Po letech (v dopise psaném milované matce z mnichovského exilu v listopadu 1971) napíše: „Já vím, že není darem lidstva být stateční. To je darem jedince, bohužel“.⁶ Také prázdniny na Panských Nových Dvorech (na rozcestí stál dřevěný kříž, u něhož se měl kdysi zastavovat průvod se zločinci odváděnými na popraviště) a výlety do Beskyd byly pro sourozence Krylovy velkým dobrodružstvím.

Doba po únoru 1948, kdy komunisté po sovětském vzoru pronásledovali odporce režimu, byla pro malého Karla Kryla formativním zážitkem.

Z kluka nedělá chlapa první ženská ani široká ramena. Chlapem jsem se možná stal v šesti letech, v Kroměříži, když jsem stál na ulici, táta mě držel za ruku a dělnická třída nám rozbíjela tiskárnu. To není otázka plnoletosti, ale dospělosti. Proto je na světě tolik dospělých dětí.⁷

V roce v 1988, v rozhovoru, který vyšel v kanadském Ontariu, Kryl řekl, že se tehdy zformovaly i jeho politické názory.⁸ V dubnu 1950 byla jeho otci odebrána knihtiskařská koncese, „byl poslán co buržoust na nucené práce“ a jeho blízcí dostali

4 Ibidem, s. 22.

5 TICHÁNEK, Jiří: *Ondráš. Po stopách legendárního zbojníka*. Ostrava: Šmíra-Print, 2009, s. 33–34.

6 ČERMÁK, Miloš: *Nanebevzetí Karla Kryla*. Praha: Academia, 1997, s. 23.

7 ČERMÁK, Miloš: *Půlkacíř* (rozhovor Miloše Čermáka s Karlem Krylem). Praha: Academia, 1994, s. 16.

8 KLÍMT, Vojtěch: *Poddat se nemíním*, s. 210.

„nálepku buržoazního původu – a s ním spojené prokletí“.⁹ V roce 1992 Karel Kryl podrobně popsal v jednom ze svých publicistických textů likvidaci rodinného podniku v dubnu 1950 roku:

Pamatuji si jako dnes, že jsem stál na chodníku Kojetínské ulice, velitel gardy v bílých rukavičkách velel na protější straně ulice revolučnímu hnutí, sestávajícímu z maníků s krompáči a kladivy. Tatínek a maminka mě drželi za ruce, zatímco „dědicové nejlepších kulturních tradic národních“, jak se komunisté zvali, měnili sazbu a stroje naší tiskárny na šrot pro Novou huť, kterou právě poslali budovat mého otce. Plakal jsem, protože slzeli mí rodiče. Nebreč, řekl táta. Chlapi nebrečí.¹⁰

V článku nazvaném *Země Lhostejnost* Karel Kryl píše o lidech, kteří jeho rodinu po léta znali a mlčeli nebo přecházeli na druhý chodník, aby je nemuseli potkat a pozdravit. Šestiletý chlapec byl také svědkem bourání Masarykova pomníku a ničení soch na kolonádě. Ve škole byla učitelka angličtiny pozvaná na výslech, skautský oddíl byl zrušen. Karel, jenž byl odmalička rebel, zasekl se, že je skaut a odmítl vstoupit do Pionýra. Největší kluk ze třídy měl ho přesvědčit, skopal malého vzrůstem spolužáka ze schodů, ale stejně s ním nic nepořídil.¹¹ Komunistické represe vůči církvi se dotkly otce Bartka, který vedl děti ke zpěvu v dětském sboru nebo pátera Josefa Konvičky, jenž učil děti náboženství a jehož kázání v kostele sv. Jana Křtitele „chodili poslouchat věřící ze široka daleka“.¹² Tohoto nesmírně vzdělaného, mimořádného kazatele, jenž odmítl během života řadu nabídek na vysoké církevní hodnosti, měl Karel Kryl rád. I když po návratu do vlasti stále „Kroměříží nedokázal odpustit“, chtěl, aby jeho známá koupila kytku na páterův hrob.¹³

Paní Krylová bydlela s dětmi ve vlhkém sklepním bytě a otec budoval silnice u Pozemních staveb v Ostravě, kopal základy ostravských hutí Klementa Gottwalda a nádeničil na dalších „stavbách socialismu“. Bydlel na ubytovnách a jednou za dvě až tři neděle jezdil domů.¹⁴ Jeho syn řekl po roce 1989: „Moji rodiče byli velmi pevní. Nebyli jsme bohatí, otec ‚nepodepsal‘ a matka držela s ním“.¹⁵ V roce 1958 se Krylovi přestěhovali zpátky do Nového Jičína, kde Karel absolvoval osmou třídu základní školy.

9 KRYL, Karel: *Země lhostejnost*. Praha: Torst, 2012, s. 34.

10 Ibidem, s. 34–35.

11 KLIMT, Vojtěch: *Akorát že mi zabili tátu*, s. 30.

12 KRYL, Karel: *Země lhostejnost*, s. 35.

13 PROCHÁZKOVÁ, Petra. *Kroměříží nedokázal odpustit*. Mladá fronta Dnes [online]. 2014, (87), 3 [cit. 2022-05-10].

14 KLIMT, Vojtěch: *Poddat se nemím*, s. 217–218.

15 Ibidem, s. 219.

Jelikož stejně jako jeho sourozenci nedostal kvůli špatnému kádrovému posudku doporučení na další studium, absolvoval Střední průmyslovou školu keramickou v Bechyni. „Chtěl jsem jít na akádu nebo na umprum. Měl jsem představu, že se stanu výtvarníkem nebo sochařem [...] a dostal jsem umístěnku do SPOJKERu Teplice, do továrny na záchodky a sanitní keramiku“.¹⁶ Mladý Kryl vystřídal několikero zaměstnání, ale v té době už psal poezii a texty písní, které sám zpíval.

Přes mnohé ústrky, které zažili členové této kultivované a křesťansky založené rodiny, otec vychovával své děti k mimořádné ctižádosti. Když mu jeho syn Karel napsal z Mnichova (poté, co se rozhodl odejít v roce 1969 do exilu), podpořil ho slovy: „Zlom vaz... Zachovej se jako chlap, neudělej hanbu dědovu jménu. Začal jsi slibně a se ctí, pokračuj tak dále. Čestný charakter a dobré jméno je doufám i pro tebe nade vše.“¹⁷

Tato slova zní jako závěť poctivého tiskaře, jehož až do smrti sebemenší zmínka týkající se rozbití rodinné knihtiskárny velmi rozrušovala. Karel Kryl starší byl uložen do země s fotografií svého syna Karla. Ten se k tématu předčasné smrti otce, jenž bojoval s tehdy prakticky nevléčitelnou nemocí, rakovinou mozku, vyjádřil v roce 1979 v rozhovoru s Karlem Hvíždálou. Na otázku týkající se zděděné lásky ke krásnému slovu a role otce tiskaře, jehož kamarády byli i velcí čeští básníci, odpověděl s neskrývanou hořkostí:

Zavzpomínat by sis snad mohl s mým otcem, kdyby býval nebyl v 1971 roce zemřel. Bylo mu teprve jedenašedesát. To víš, za krásný slovo se nejen dostávaly ceny. Taky se chodilo na nucené práce. [...] A že se dneska pláče, jak je to hrozné, že děti nesmějí na vysokou školu, tak ať se voptaj dotyční na situaci od roku 1948. Ale mně je to dneska v podstatě puténka, akorát že mi zabili tátu.¹⁸

* * *

S rodinou Krylových se komunistický režim nemazlil a nejenom biografově se shodují, že padesátá léta udělala z Karla, jenž od malička vyčníval z řady, předčasně dospělého, zarputilého člověka.

Vojtěch Klímt podtrhl fakt, že otec tiskař zvolil „vnitřní emigraci“ a trpce snášel osud člověka, kterému vzali kořeny a milované řemeslo. Ovšem jeho syn, i když není typem hrdiny, „nehodlá trpce snášet nic, hodlá se příkořím, která přicházejí,

¹⁶ ČERMÁK, Miloš: *Půlkacíř*, s. 21, 30.

¹⁷ KLÍMT, Vojtěch: *Poddat se nemím*, s. 238.

¹⁸ HVÍŽDALA, Karel: *České rozhovory ve světě*. Praha: Mladá fronta, 2013, s. 52.

vzepřít¹⁹. Než se stal autorem „nadlouho nejvlivnějšího protirežimního díla“,²⁰ desky *Bratříčku, zavírej vrátka*, byl dlouho víceméně regionálním umělcem, autorem poetických písní i humorných popěveků. Prorazil až po srpnovém vpádu armád pěti zemí Varšavské smlouvy, především jako autor a interpret protestsongů. Na tomto albu měly být původně i veselé písně, jenže sestavil je hudební publicista Jiří Černý, který v průvodním textu na obal obhajoval tento výběr:

*Kde je protest? V myšlenkách. V pětadvacetiletých zkušenostech dítěte své doby, které v šesti nechápalo, proč táta u rádia bledne při procesu se Slánským, a v sedmi, proč jacísi divní lidé kladivý rozbíjejí tátovy hlubotiskové stroje, jež od dvacátých let dávaly lidem díla Čapkova, Demlova, Zahradníčkova a Halasova, ilustrace Kremličkovy a Tichého, bibliofilskou Kytici Zrzavého a Špálovu Babičku.*²¹ Čtyřicetiletý zpěvák a básník se stal symbolem československého srpna 1968, ale když po několika hvězdných měsících roku 1969 pocítil, že je v rámci „normalizace poměrů“ v ČSSR z veřejné sféry vytlačován, odešel do exilu. Hudební publicista Vladimír Vlasák napsal, že Karel Kryl zbořil svůj pomník poprvé, když odjel v září 1969 do Waldecku na festival západoněmeckých písničkářů a do Československa se už nevrátil.²² Koncem října začal studovat němčinu na Goethe-Institutu v Mnichově, později studoval i dějiny umění na Mnichovské univerzitě. Kromě němčiny se zdokonaloval v polštině, kterou poznával už v dětství; později během koncertů pro krajany či exulanty v západní Evropě, Americe a Austrálii zjistil, že jeho písně mají odezvu i u polského publika. Stále si hrál se slovíčky, psal české rýmovánky v obavě z možnosti zapomenutí řeči, která jediná byla pro něj „znamením toho, čemu se říká Vlast, Domov, Heimat“.²³

V tomto období hrál v Krylově životě důležitou roli Anastáz Opasek, břevnovský opat (jmenovaný v r. 1947, od r. 1993 arcipat), který odešel do exilu v prosinci 1968 a našel útočiště v benediktinském klášteře v bavorském Rohru. Srdečný a přímý „opat-chuligán“ byl pro vzpurného a neklidného barda velkou oporou. Kryl ho v rozhovoru s Milošem Čermákem charakterizoval jako „zpovědníka a otcovského přítele“.²⁴ Opasek

19 KLIMT, Vojtěch: *Poddat se nemíním*, s. 243.

20 Ibidem, s. 237.

21 Průvodní text na obalu alba *Bratříčku, zavírej vrátka* (1969).

22 VLASÁK, Vladimír: *Karel Kryl bořil své pomníky, dnes by oslavil pětadesátku*, iDnes.cz, https://www.idnes.cz/kultura/hudba/karel-kryl-boril-sve-pomniky-dnes-by-oslavil-petasedesatku.A090411_121354_hudba_jaz [12-4-2009].

23 KRYL, Karel: *Krylogie*. Praha: Academia, 1994, s. 178.

24 ČERMÁK, Miloš: *Půlkacíř*, s. 142.

byl spoluzakladatelem laického katolického sdružení Opus bonum, které vzniklo v roce 1972 ve Frankfurtu nad Mohanem jako společenství lidí pečujících o zachování a rozvoj české a slovenské křesťanské kultury. Karel Kryl se stal účastníkem setkání a diskusí pořádaných tímto sdružením a po letech Antonín Měšťan, slavista, literární historik, a také emigrant, jenž se podílel na programu činnosti Opus bonum, tak psal o Krylově básnické tvorbě:

Začal publikovat své knihy v dusných sedmdesátých letech. V exilu, takže doma se k nim skoro nikdo nedostal. Jenže jeho písničky se vtipnými verši vysílala Svobodná Evropa, a tak jeho texty prorážely železnou oponu. [...] Po mnohých generacích se v české poezii ozval hlas, navazující na Karla Havlíčka Borovského. Aktuální, neutěšenou situaci českého národa oba Karlové vtipně a jízlivě komentovali verši, které z nedostatku lepšího výrazu je možné označit jako angažované.²⁵

Během dvacetileté etapy, ve které Karel Kryl neměl živý kontakt s domovem, slyšeli jeho komentáře, písně a básnické skladby posluchači rozhlasové stanice Rádio Svobodná Evropa. „Dvacet let jsem se pořady v rádiu snažil tahat lidi z průserů. Jeden můj přítel, kněz, tomu říká *civilní apoštolát*.²⁶ V exilu nahrával nové desky, které se pak pašovaly z Německa ve falešných obalech a navzdory perzekucím se v Československu tyto zakázané nahrávky rychle šířily. Na albu *Carmina resurrectionis* z 1974 roku najdeme písně s biblickou tematikou, o nichž Kryl říkal, že se týkají jeho vztahu k Bohu a k víře.²⁷ Měl v plánu vytvořit velikonoční mši, nakonec ale zbyly jen čtyři skladby z tohoto alba. Za zmínku stojí také fakt, že ve vánočním vydání časopisu „L'Osservatore Romano“ z roku 1980 vedle básní dvanácti básníků z celého světa (včetně Jesenina a Thákura) byl zveřejněn také text Krylovy písně *Gloria*.

Písničkář se vydal i ve stopách rodinné tradice. Jeho vlastním nákladem vyšlo několik publikací pro bibliofily – byly to sbírky jeho básní, které sám ilustroval.

* * *

Karel Kryl přežil v paměti svých krajanů jako odpůrce komunistického režimu a mravní autorita. V roce 1989 se mohl vrátit se štítem, nejprve do Polska, kde se v listopadu zúčastnil Festivalu československé nezávislé kultury ve Vratislavi. Přehlídku navštívily tisíce lidí, mezi nimiž byla spousta Čechů a Slováků. Vrcholem

25 *Je jaro desáté (Cesta je prach...)*. Příležitostný tisk k výstavě konané v NK ČR ve dnech 3. 3. až 16. 4. 2004 u příležitosti životních jubileí Karla Kryla. Národní knihovna České republiky, 2004, s. 9.

26 ČERMÁK, Miloš: *Půlkacíř*, s. 135.

27 *Ibidem*, s. 68.

celého festivalu byl dnes již legendární koncert 3. listopadu, kdy se na jednom pódiu setkali exiloví písničkáři s československými folkaři. „Dobrý večer po dvaceti letech,“ tak Karel Kryl přivítal své posluchače, především krajany sedící v publiku.²⁸

*Tehdy jsme se tam dozvěděli, že v Berlíně je milión lidí v ulicích. Vzpomínám si, že jsem v nějaké euforii vykřikl na pódiu: Tak za měsíc v Praze. Myslím, že tomu nikdo nevěřil – ani já ne. Ale splnilo se to.*²⁹

Po 17. listopadu se politická situace začala měnit i v Československu. Kryl mohl podat žádost o vízum – cestu do vlasti mu umožnila smrt jeho milované maminky, která zemřela 24. listopadu 1989. Ohlas jeho návratu byl obrovský a 2. prosince mu bylo původně jednodenní povolení k pobytu prodlouženo.³⁰

Zúčastnil se setkání se stávkujícími vysokoškoláky na pražské Právnické fakultě a později přiznal, že během sametové revoluce měl v duši zase pocit pětadvacetiletého kluka. „Člověk vždy zkouší začít tam, kde bylo jeho snažení před léty přerušeno“, řekne plný naděje a znovu se cítí dobře mezi svými, „tak jako v lednových dnech devětašedesátého roku, po sebeupálení studenta filozofické fakulty“.³¹ V té době je vítán jako bard revoluce a obdivován, poskytuje rozhovory médiím a všichni chtějí, aby zpíval své dávné písně. Koncertuje napříč Československem, vystupuje ve velkých halách, každé z nově vydaných alb *Bratříčku, zavírej vrátka* a *Rakovina* si koupilo 250 tisíc posluchačů.³²

Přesto se Karel Kryl necítil v roli legendy pohodlně. „Děsivá situace pro tvůrčího člověka. Žijící klasik je víceméně odsouzen k tvůrčí smrti zažíva.“³³ Tvrdil, že jeho první povinností bylo rozbít ten pomník a reagovat na dobu nikoliv jako klasik, ale normální člověk. Už když se v první polovině roku 1989 hnuly ledy v Polsku, vnímal, že se časy mění a psal o tom mamince: *Mám už pomalu dojem, že patřím někam, co neexistuje. Pro Západ jsem příliš nepohyblivý, pro Východ moc reakční nebo moc ,hop-trop‘. [...] I ta moje práce mi pomalu připadá staromódní; lpění na jakýchsi, časem nesporně zpochybněných hodnotách; stává se ze mne (nebo se už před mnoha lety stal?) moralista, maximalista...*³⁴

28 KLIMT, Vojtěch: *Akorát že mi zabili tátu*, s. 238.

29 ČERMÁK, Miloš: *Půlkacíř*, s. 111.

30 KLIMT, Vojtěch: *Akorát že mi zabili tátu*, s. 249.

31 KRYL, Karel: *Země lhostejnost*, s. 22.

32 VLASÁK, Vladimír: *Karel Kryl bořil své pomníky...*, 2009.

33 PROKEŠ, Josef: *Nebýt stádem Hamletů. Průhledy do českého folku*. Brno: Masarykova univerzita, 1994, s. 213.

34 ČERMÁK, Miloš: *Nanebevzetí Karla Kryla*, s. 122.

Když se pak v roce 1992 v Krylově rodném městě sešli dobří kamarádi a věrní fandové z jednotlivých klubů jeho jména, po společném posezení se písničkář vydal na noční procházku. Vzpomínky na dětství bolely i po letech.

Po diagonále pod mariánskou sochou šel – coural se vlastně – šestiletý kluk, kterému řekl táta: Chlapi nebrečí. [...] Vrátily se slzy. Pánbůh mě má rád. Poněvadž jen tehdy, vyrovnáme-li se s tím, co jsme ukryli pod betonový krunyř zapomnění, jsme – dá-li Bůh – schopni odpuštění. Ne za mrtvé, ne za ubité, rozkulačené, zastřelené „na útěku“, ne za utýrané v koncentracích Stalinových synů. Ale alespoň za sebe samy.³⁵

Celorepublikové polistopadové nadšení z Krylova návratu muselo logicky opadnout. Vadilo mu nedůsledné vyrovnávání se s minulostí, kdy nedošlo k potrestání viníků, odpovědných za stav této země a vznikly „staronové struktury“:

Lidé, kteří byli viníky, namnoze zločinci – najednou jsou přičiněním vítězů v pozicích, kdy mají znovu šanci vést loutky. [...] Ti hoši, kterých se to týká, seděli doma a báli se o krk. [...] Ale pak zjistili, že stačí připíchnout trikolórku, zanotovat s Krylem hymnu – a všechno bude dobré. [...] Je pravda, že revoluce požívají svoje děti. Ale je mnohem horší, když děti sežerou vlastní revoluci.³⁶

Zastával se utlačovaných i v tomto období, ptal se, co bude s rehabilitací obětí komunistického režimu. Měl také pocit, že lidé, kteří zvolili v nelehkých dobách exil, nemají v Československu nejlepší pověst, protože si je mnozí pletou s těmi, kteří odešli „za lepším“.

Exil je cílevědomá práce za osvobození země, ze které jsme odešli, povětšinou nedobrovolně – ale s úmyslem přijít zpět a udělat pro to maximum. [...] Exulanti odešli z důvodu svého přesvědčení. Pro svou zemi bojovali a pracovali víc než devadesát procent těch, kteří tu zůstali. Exulanti, které znám, jsou čestní, vzdělaní a znalí lidé. Chtěli se vrátit, na to dám krk – ale teď už jsou pro moji zemi definitivně ztraceni. Bohužel.³⁷

Miloš Čermák poukázal na to, že stavěl proti sobě na jedné straně disidenty, kteří stejně jako on v uplynulé době existenčně strádali, a na druhé „běžnou (možno říci

35 KRYL, Karel: *Země lhostejnost*, s. 37.

36 ČERMÁK, Miloš: *Půlkacíř*, s. 125–127.

37 *Ibidem*, s. 117–119.

i „kolaborující“) populaci, jež se za Husákova, gulášového socialismu“ měla dobře“.³⁸ V té době se Kryl považoval hlavně za žurnalistu a komentátora. Teprve v roce 2012 vyšla kniha *Země Lhostejnost*, která přináší úplný soubor jeho politických komentářů z let 1990–1993 a zásadním způsobem doplňuje obraz písničkáře, skladatele a básníka, jenž byl v té době vnímán jako zahořklý stárnoucí muž a nenapravitelný kverulant. Neměl možnost představit své velmi kritické publicistické texty širší čtenářské obci, a tak vycházely v regionálních periodikách Moravskoslezský den a Znojemsko.

V jedné prognostické knize jsem pochvalně obviněn – ano, i to je možné – pochvalně obviněn z celoživotní neposlušnosti. [...] Jsem občansky neposlušným, vyžadují-li, aby vláda vládla, soudy soudily a hospodáři hospodařili? Aby zloději nekradli, a kradou-li, maširovali po odsouzení do vězení? Jsem opravdu občansky neposlušný, odmítám-li legální či legalizované rozkrádání, bráním-li se čachrům a politickému hašteření? Není to právě občanská povinnost, kontrolovat svého zvlence? [...] A nekoná-li svou povinnost, jsem občansky poslušný jedině tehdy, jestliže kritizuji, reaguji, bouřím se.³⁹

Zklamán další revolucí, politickou reprezentací a celkovým směřováním došel Karel Kryl k závěru, že se revoluční generace „dala koupit příslibem prosperity“. Skládal jízlivé popěvky o Těžkoslovensku („Jsem zas mezi svými, kdekdo kapsu mastí, / zvolna dochází mi, jak je to s tou vlastí, holáryjó!“), pak kritizoval rozdělení republiky („Od Čadce k Dunaju počuť čudnú nôtu: / hranicu stavajú z ostnatého drôtu“)⁴⁰. Obě „častušky“ (jak říkal: škleb nad tím, co v téhle zemi vidím)⁴¹ vyšly v roce 1992 na albu *Monology*, které se setkalo s vlažným přijetím. Dřívější příznivci už nechtěli poslouchat Krylovy nové písně, v nichž zněly výtky vůči stavu nově nabyté demokracie. Nelze zapomínat, že i v počátcích české folkové písně

používal slovo jako zbraň, zbraň na jedné straně nicotnou tváří v tvář tankům a zhovadilosti politické arogance, na straně druhé však zbraň noblesní, vzdorující erozi času. Z dnešního pohledu jeho slovo snad bylo zbrání nadměrně patetickou, v Krylově patosu však byl vylouhován extrakt životního poznání.⁴²

38 ČERMÁK, Miloš: *Nanebevzetí Karla Kryla*, s. 85.

39 KRYL, Karel: *Země lhostejnost*, s. 27.

40 Písně *Holáryjó* a *Od Čadce k Dunaju* ze studiového alba Karla Kryla *Monology* (1992).

41 ČERMÁK, Miloš: *Půlkacíř*, s. 130.

42 PROKEŠ, Josef: *Česká folková píseň v kontextu 60.–80. let 20. století*. Brno: Masarykova univerzita, 2011, s. 18.

V říjnu 1993 se spolu s dalšími písničkáři zúčastnil semináře o písňové tvorbě na Masarykově univerzitě.⁴³ Život Karla Kryla skončil předčasně, těsně před oslavou jeho 50. narozenin. Po návratu z Prahy ho postihla srdeční příhoda a zemřel v Mnichově 3. března 1994 roku. Na poslední rozloučení s písničkářem přišly na čtyři tisíce lidí. V bazilice sv. Markéty v areálu Břevnovského kláštera v Praze sloužil zádušní mši pohnutý arcipat Anastáz Opasek. Zmínil se o přímosti Kryla, který těžce nesl, že sametová revoluce nebyla schopna přejít k pravé demokracii a zdůraznil, že si zemřelý

*zachoval čistou duši přes veškerá úskalí, do kterých mohl spadnout. Nespádl. Zachoval si smysl pro spravedlnost a právo, které se snadno a často obchází i v dnešních dnech, i když ne tak hrubým a sprostým způsobem jako za sovětské okupace.*⁴⁴

Život a dílo písničkáře přiblížil v roce 2024 cyklus *Léto s Krylem* Českého rozhlasu Plus vysíláním téměř padesáti pořadů, které vznikly v Československém, později Českém rozhlasu, a také v Rádiu Svobodná Evropa. Z cyklu pořadů, které vysílal Český rozhlas u příležitosti dvou krylovských výročí před 10 lety, vychází i kniha *Fenomén Karel Kryl*. Ve studii *Karel Kryl a jeho doba* roli tohoto nezapomenutelného umělce shrnul historik Michal Stehlík:

*Odrážel v sobě proměny několika dekád středoevropského prostoru, dokázal zanechat dílo a svědectví o nutnosti rozpoznávat hranici správného a nesprávného. V každém případě byl Karel Kryl nejen mužem, kterého ovlivnila doba, ale i mužem, který ovlivnil svoji dobu.*⁴⁵

Literatura

ČERMÁK, Miloš: *Nanebevzetí Karla Kryla*. Praha: Academia, 1997.

ČERMÁK, Miloš: *Půlkacír* (rozhovor Miloše Čermáka s Karlem Krylem). Praha: Academia, 1994.

43 KLIMT, Vojtěch: *Akorát že mi zabili tátu*, s. 308.

44 ČERMÁK, Miloš: *Nanebevzetí Karla Kryla*, s. 139.

45 DENČEVOVÁ, Ivana, STEHLÍK, Michal a kol.: *Fenomén Karel Kryl*, s. 80.

DENČEVOVÁ, Ivana, STEHLÍK, Michal a kol.: *Fenomén Karel Kryl*, Praha: Radioservis, 2014.

HVÍŽDALA, Karel: *České rozhovory ve světě*. Praha: Mladá fronta, 2013.

Je jaro desáté (Cesta je prach...). Příležitostný tisk k výstavě konané v NK ČR ve dnech 3. 3. až 16. 4. 2004 u příležitosti životních jubileí Karla Kryla. Národní knihovna České republiky, 2004.

KLIMT, Vojtěch: *Akorát že mi zabili tátu. Příběh Karla Kryla*. Praha: Galén, 2021

KLIMT, Vojtěch: *Poddat se nemám. Příběh knihtiskařů Krylových*. Praha: Galén, 2019.

KRYL, Karel: *Krylogie*. Praha: Academia, 1994.

KRYL, Karel: *Země lhostejnost*. Praha: Torst, 2012.

PROKEŠ, Josef: *Česká folková píseň v kontextu 60.–80. let 20. století*. Brno: Masarykova univerzita, 2011.

PROKEŠ, Josef: *Nebýt stádem Hamletů. Průhledy do českého folku*. Brno: Masarykova univerzita, 1994.

TICHÁNEK, Jiří: *Ondráš. Po stopách legendárního zbojníka*. Ostrava: Šmíra-Print, 2009.

VLASÁK, Vladimír: *Karel Kryl bořil své pomníky, dnes by oslavil pětadesátku*, iDnes.cz, https://www.idnes.cz/kultura/hudba/karel-kryl-bořil-sve-pomniky-dnes-by-oslavil-petadesatku.A090411_121354_hudba_jaz [12-4-2009].

PhDr. Renata Buchtová, Ph.D.

Masarykova univerzita

Ústav slavistiky, Filozofická fakulta

Arna Nováka 1, 602 00 Brno, Česká republika

buchtova.renata@mail.muni.cz

This work can be used in accordance with the Creative Commons BY-SA 4.0 International license terms and conditions (<https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/legalcode>). This does not apply to works or elements (such as images or photographs) that are used in the work under a contractual license or exception or limitation to relevant rights.